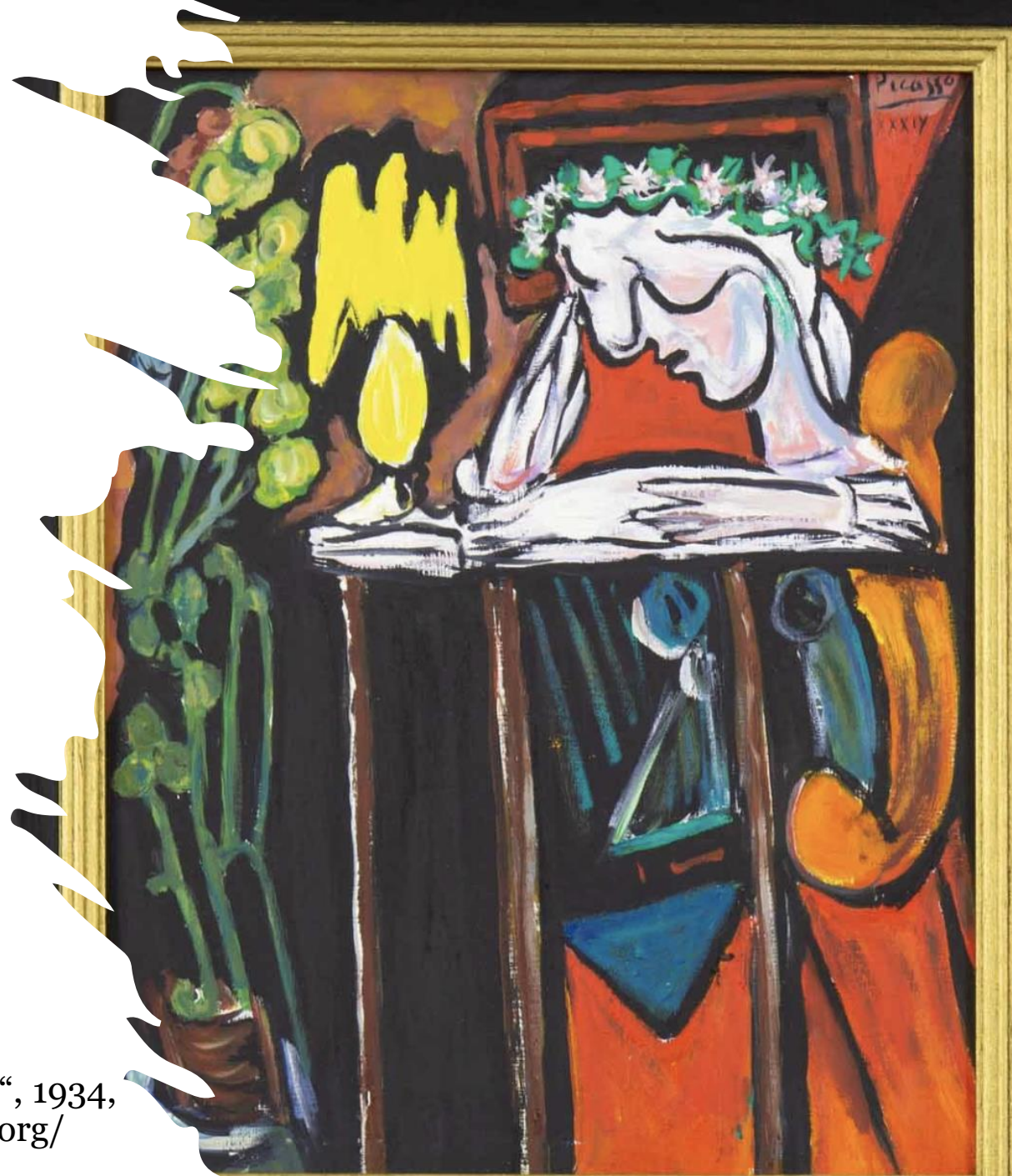


**Atnaujintas pagrindinio ir
vidurinio ugdymo lietuvių
kalbos ir literatūros
mokymo(si) turinys ir
mokinių pasiekimai:
esminiai pokyčiai ir jų
įgyvendinimo
gairės**

Aistė Kučinskienė,
Vilniaus universitetas, Lietuvių literatūros ir
tautosakos institutas

2023-02-28

Pablo Picasso, „Skaitanti moteris“, 1934,
iš: <https://www.metmuseum.org/>



Pranešimo struktūra

Literatūros teksto analizė ir interpretavimas

- Atnaujintoje BP
- Pasiūlymai, remiantis teksto analizės ir interpretacijos mokyklomis

Kitų medių ir intermedialumo aspektas

- Atnaujintoje BP
- Pasiūlymai, remiantis intermedialumo tyrimais

Literatūros teksto analizė ir interpretavimas BP

11 klasė. 32.2.2.6. Grožinės literatūros skaitymas, supratimas, analizė ir interpretavimas.

Programoje nurodyti privalomi, rekomenduojami ir laisvai pasirenkami XVIII–XXI a. lietuvių ir pasaulio literatūros kūriniai (ištraukos) skaitomi, analizuojami ir interpretuojami **struktūros, turinio, raiškos, žanro, idėjų ir konteksto (biografinio, kultūros, istorinio, socialinio) aspektu**. Akcentuojama **autonomiškos interpretacijos** nuostata: analizuojant ir interpretuojant kūrinius mokiniai skatinami pasirinkti nagrinėjimo aspektus, savarankiškai kelti problemas, diskutuoti su kūrinio susijusiais klausimais, kūrinius vertinti, įvairiais aspektais lyginti juos tarpusavyje, pasitelkus skaitymo patirtis ugdytis kūrybiškumą. Kūriniai gali būti **analizuojami ir interpretuojami įvairiais pjūviais bei pasirinktais metodais (biografiniu, imanentiniu, sociokultūriniu, lyginamuoju ir kt.)**.

Literatūros teksto analizė ir interpretavimas BP

11 klasė. 32.2.2.6. Grožinės literatūros skaitymas, supratimas, analizė ir interpretavimas.

Išryškinama **atidaus teksto skaitymo** nuostata, pagrįsta galimybe įsigilinti į skaitomus kūrinius (ištraukas). Ugdomas gebėjimas atidžiai skaityti nagrinėjamus tekstus, juos analizuoti ir interpretuoti argumentuotai, rišliai, adekvačiai taikant literatūros teorijos ir literatūros istorijos sąvokas; **nagrinėjant ištraukas mokomasi remtis kūrinio visuma**. Ugdomas supratimas apie **kūrinio interpretacijų įvairovę**. Skirtingų laikotarpių kūriniai lyginami išryškinant jų panašumus ir / ar skirtumus. Įvairių epochų kūriniai lyginami su šiuolaikiniais literatūros ir kitų medijų kūriniais teminiu, probleminiu, stilistiniu ir kt. aspektais, išvelgiant jų tarpusavio sąsajas ar skirtis. Mokomasi atpažinti ir įvardyti skaitomų kūrinių žanrines ypatybes, idėjinę ir meninę raišką, jų tarpusavio sąryšį, analizei tinkamai panaudoti kultūrinio konteksto žinias.

Literatūros teksto analizė ir interpretavimas BP

11 klasė. 32.2.2.6. Grožinės literatūros skaitymas, supratimas, analizė ir interpretavimas.

Remiantis kūrinio visuma ir kontekstais (biografiniu, kultūros, istoriniu, socialiniu), nagrinėjama **prozos ar dramos kūrinio struktūra, temos, problemos, idėjos, veikėjų charakteriai, poelgiai, vertybės, veiksmai, erdvė, laikas, raiška; prozos kūrinio pasakojimo perspektyva, pasakotojo tipai**. Remiantis kontekstais (biografiniu, kultūros, istoriniu, socialiniu), nagrinėjama **poezijos kūrinio struktūra, lyrinis subjektas, vyksmai, erdvė, laikas, temos, retorinės figūros, eilėraščio tipas, eilėdara**. Grožinės literatūros kūriniai vertinami turinio, vertybiniu, raiškos ir kitais aspektais, argumentuotai ir etiškai polemizuojant, dalyvaujant diskusijoje. Mokomasi atpažinti ir interpretuoti perkeltines kūrinio reikšmes, intertekstines citatas bei nuorodas. Mokomasi atpažinti ir įvardyti patiriamą skaitomų kūrinių ar jų ištraukų etinį, estetinį, emocinį poveikį sau kaip skaitytojui, pagrįsti kūrinio aktualumą ir meninę vertę, remiantis kultūrine bei socialine patirtimi ir literatūros istorijos žiniomis.

Interpretacijų įvairovė



Analizė, interpretacija

Analizė:

teksto komponentai,
jų ryšiai;
objektyvumas

JAUNYSTĖ

Saulės nudeginta, basa,
Tu — amžina sielos daina.
Tau akyse dangaus šviesa.
Tu man viena, viena, viena.

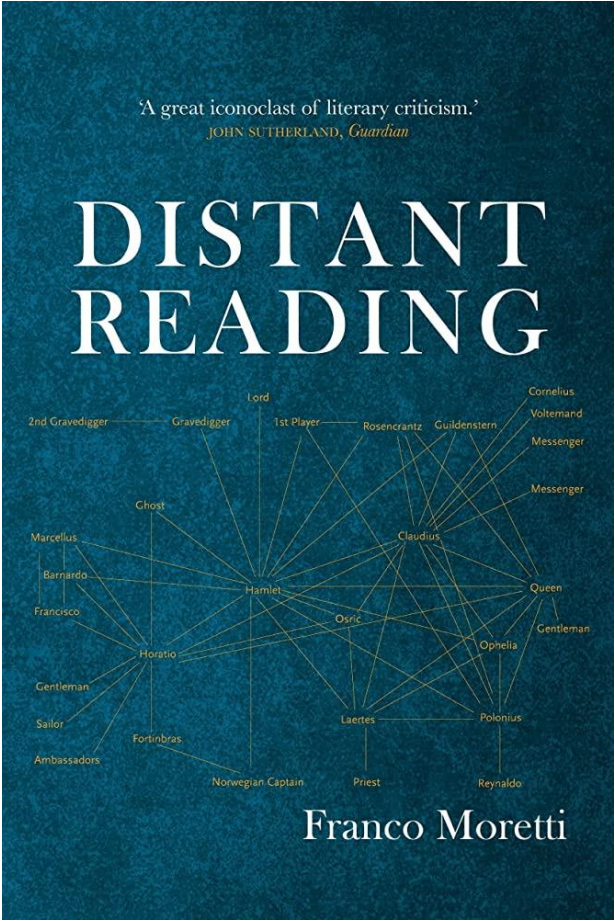
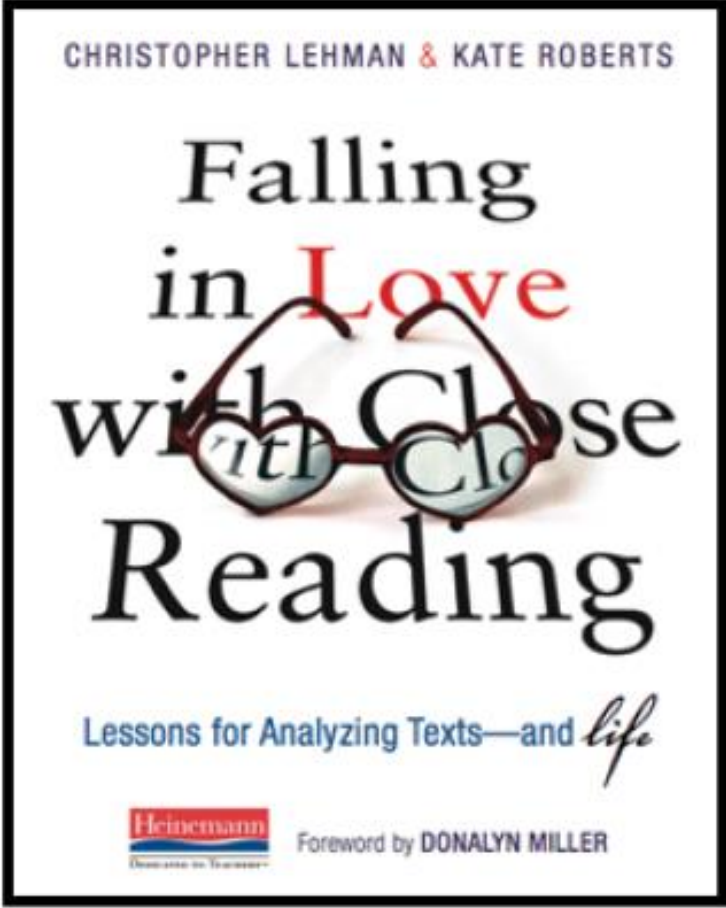
Žiedų, nei auskarų brangių,
Nei šilko rūbų neturi.
Plaukuose gėlės iš rugių,
O veide šypsena skaidri.

Vai, kad žinočiau, kur takai
Į kraštą, kur tu gyvenil
Bet tu šypsais ir nesakai.
Tik ateini ir nueini...

Interpretacija:

reikšmės suradimas,
išplėtojimas, siejimas
su kontekstais

Atidus skaitymas *versus* tolimas, nutolęs (kontekstinis) skaitymas



Salomėjos Nėries pavyzdys: „Jaunystė“ (Anksti rytą, 1927)

Saulės nudeginta, basa,
Tu – amžina sielos daina.
Tau akyse dangaus šviesa.
Tu man viena, viena, viena.

Žiedų, nei auskarų brangių,
Nei šilko rūbų neturi.
Plaukuose gėlės iš rugių,
O veide šypsena skaidri.

Vai, kad žinočiau, kur takai
Į kraštą, kur tu gyveni!
Bet tu šypsais ir nesakai.
Tik ateini ir nueini...

O saulės mylima daina!
Laukinio juoko skambesys –
Auksinio ryto dovana
Ir vakarinis ilgesys.

Skambėk rugiagėlių rasa:
Sirdis jauna, jauna, jauna.
Saulės nudeginta, basa
Tu man viena, viena, viena.

Salomėjos Nėries pavyzdys: „Jaunystė“ (*Anksti rytą*, 1927)



Nuotrauka iš: Maironio
lietuvių literatūros muziejus,
MLLM GEK 38692



Alfons Mucha, „Frühling“, iš:
muchafoundation.org

1927 m., pasirodžius rinkiniui, Salomėjai Nėriai buvo 23-eji metai – ji labai jauna.

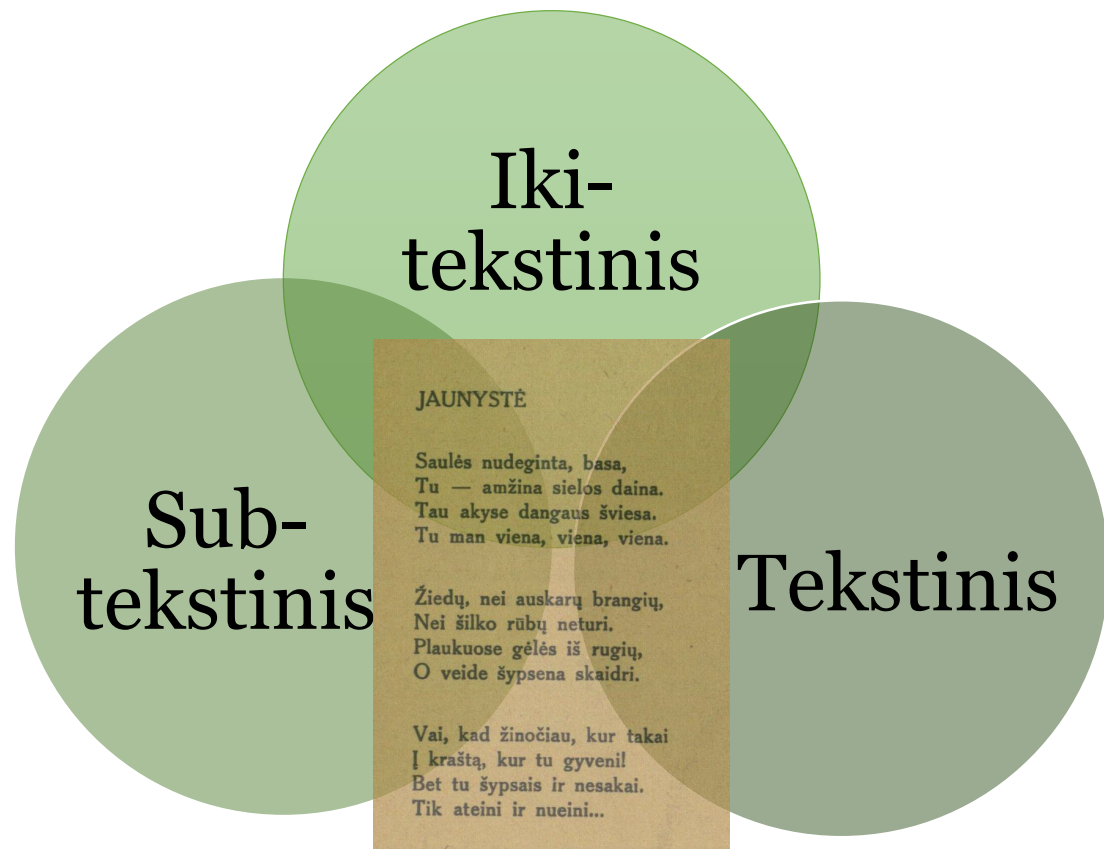
Salomėjos Nėries lyrikai būdingas gamtiškumas (ypač gėlių motyvai), gaivališkumas, dainiškumas.

Rugiagėlės – laukinės laukų ir pievų gėlės, simbolizuojančios pastovumą, ištikimybę (kam?).

Salomėjos Nėries ankstyvąją lyriką galima sieti su Osvaldo Špenglerio gyvenimo filosofija.

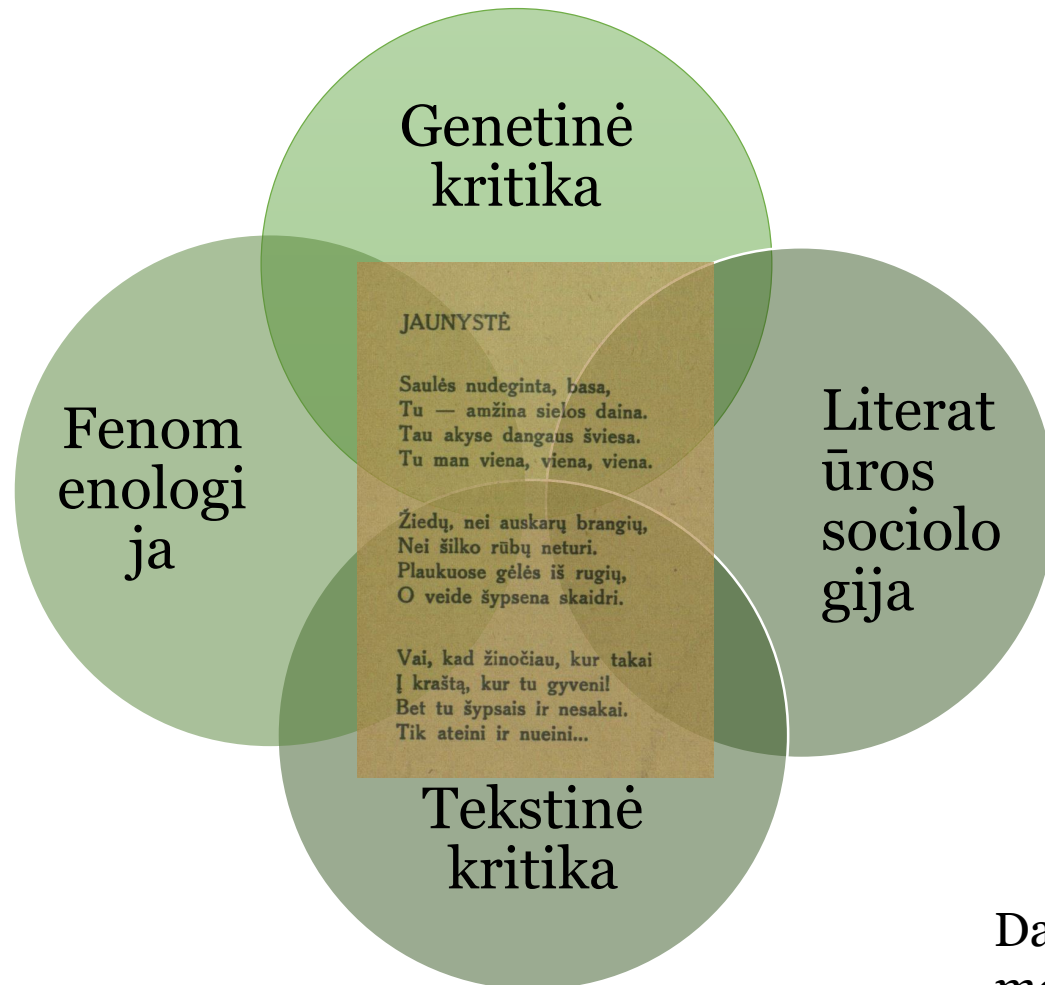
Salomėjos Nėries ankstyvąją lyriką galima sieti su Jugendo stilistika.

Trys pjūviai pagal Carlosą Reisą



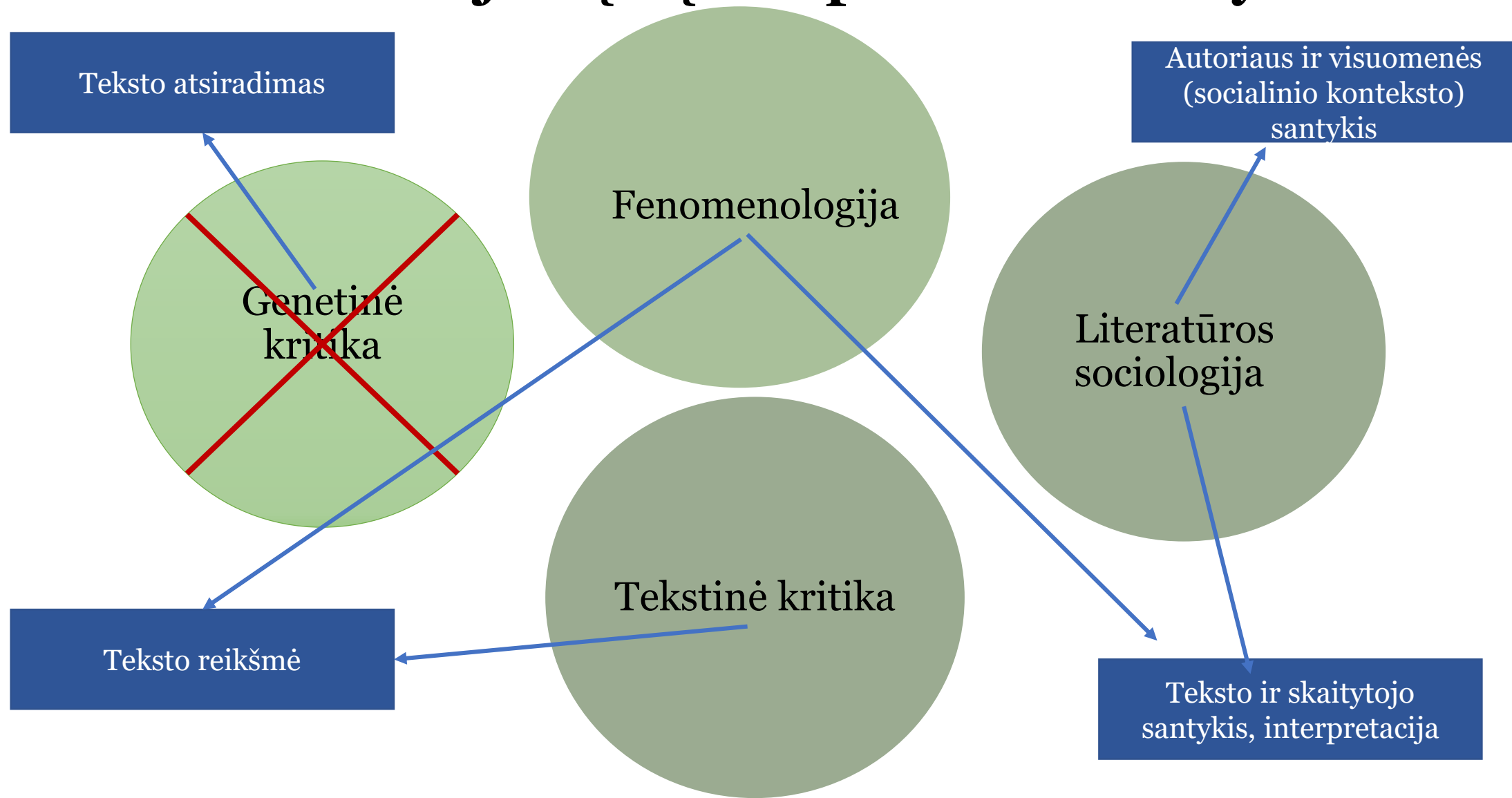
Carlos Reis, *Fundamentos y técnicas del análisis literario* (Madrid: El Gredos, 1981)

Dėmesio akcentai (literatūros teorijos) pagal Daniel Bergez et. al.



Daniel Bergez et al., *Literatūros analizės kritinių metodų pagrindai*, iš prancūzų kalbos vertė Rūta Kisielytė et al. (Vilnius: Baltos lankos, 1998)

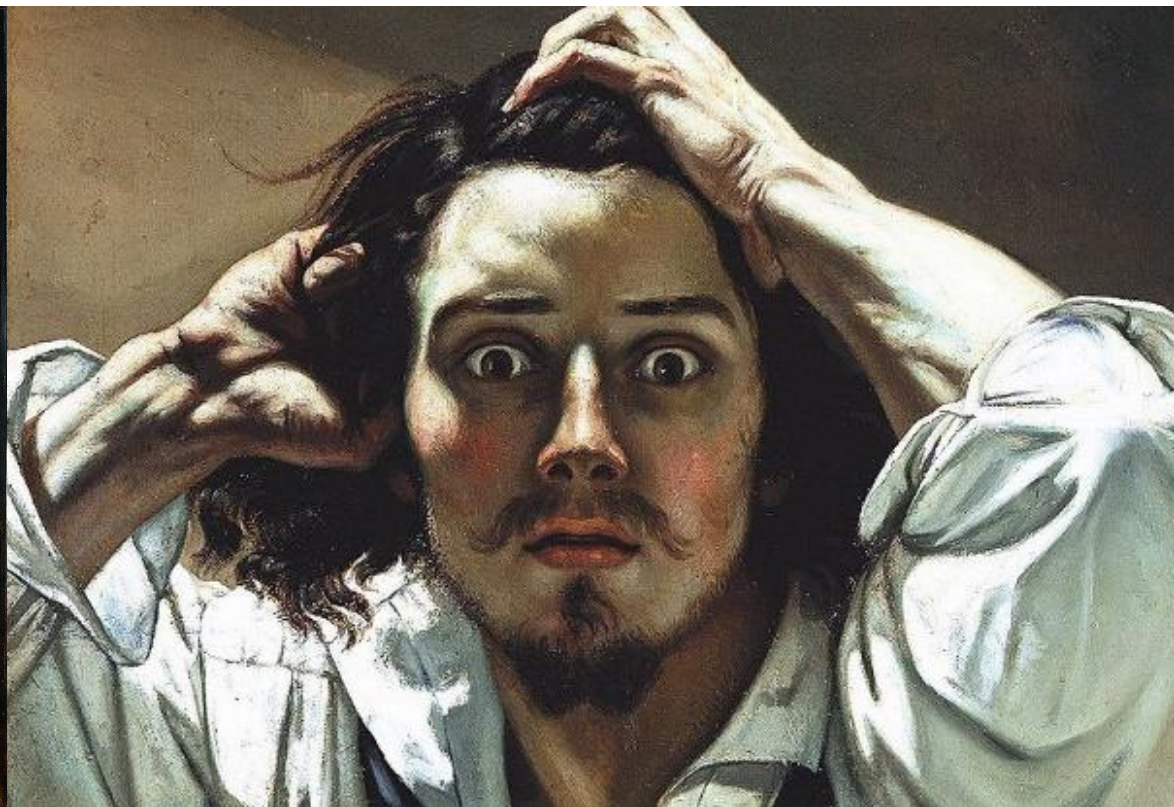
Literatūros teorijos: į ką kreipiamas dėmesys



Kaip mokiniams parodyti, kad kūrinyje svarbu ne tik tema?



Albrecht Dürer (1500)



Gustave Courbet (1843–1845)



Šarūnas Sauka (1985)

Kitų medijų ir intermedialumo aspektas BUP

11 klasė. 32.2.2.7. Negrožinės literatūros ir įvairių medijų kūrinių skaitymas, supratimas ir analizė. Skaitomi ir analizuojami įvairių žanrų negrožiniai literatūros (dokumentinės, istorinės), publicistikos, literatūros ir meno kritikos (skelbiamos kultūrinėje spaudoje ir kituose šaltiniuose) ir **įvairių medijų kūriniai**, egodokumentika, **multimodalūs tekstai**, aiškinantis jiems būdingus požymius (autorinė intencija, tikslas, funkcija, adresatas, struktūra, turinys, raiška, stilius ir kt.) bei siejant su istoriniu, socialiniu, kultūriniu kontekstu. **Skaitant grožinę literatūrą, aptariami, analizuojami ir lyginami ir kitų medijų tekstai: ekranizacijos, inscenizacijos, socialinė reklama ir kt.** Negrožinės literatūros ir įvairių medijų tekstai vertinami meniškumo, etikos, pagrįstumo ar kitais aspektais, mokantis kultūringai išsakyti savo požiūrį, polemizuoti, dalyvauti diskusijoje.

Medijos ir intermedialumo sampratos įvairovė

Medijos: 1) technologiniai pranešimo gamybos būdai ir priemonės; 2) socialinės komunikacijos būdai ir institucijos, funkcionuojančios kultūroje ir visuomenėje; 3) estetiškos komunikacijos būdai ir formos. (Irina Melnikova, „Intermedialumas“, in: <http://www.avantekstas.flf.vu.lt/>)

Intermedialumas: 1) „[G]ebėjimas kritiškai skaityti ir rašyti [medijų raštingumas – A. K.], atsižvelgiant į skirtingas simbolių sistemas“ (Ann Watts Pailliotet, Ladislaus Semali, „What is Intermediality and Why Teach it in U. S. Schools?“, in: *Intermediality: The Teacher's Handbook of Critical Media Literacy*, Boulder: Westview, 1999, p. 6).

2) Irina Melnikova: „realus ar virtualus medijos ribų peržengimas – skirtingų medijų dialogas, apimantis visus įmanomus ryšių pavidalus.“ (*Ibid.*)

Literatūros intermedialumo tipai

Intermedialus ryšys gali būti labai įvairus (ir kelių tipų viename kūrinyje), atsiskleisti vieno kūrinio, objekto ribose (intrakompozicinis intermedialumas) arba tarp dviejų ar daugiau kūrinių, objektų (ekstrakompozicinis intermedialumas / transmedialumas):

- 1) kelių medijų derinimas arba sujungimas (pavyzdžiui, iliustruota knyga);
- 2) teksto perkėlimas iš vienos medijos į kitą (pavyzdžiui, ekranizacija, dainuojamoji poezija);
- 3) aliuzinis (tarkime, tiesioginės arba netiesioginės nuorodos į dailės ar kino kūrinį eilėraštyje);
- 4) netiesioginis: grožinio teksto tapybiškumas, muzikalumas, kinematografiškumas ir pan.;
- 5) ekstrakompozicinis: pasikartojantys motyvai, archetipai, raiškos tipai ir kt.

Ekstrakompozicinio intermedialumo pavyzdys

Vidunaktį dažnai
Aš pabundu,
Kada keistai, keistai
Visuos namuos tylu,

Ir aš nebežinau,
Kas daros su manim,
Bet man kaskart sunkiau
Tokiom naktim.

Išspręst gyvybės ir mirties lygtis
Su begale nežinomųjų.
Veltui aš laikiu: niekas man nepasakys,

Atėjęs iš erdvių giliųjų,
Kodėl kas nors yra? Kodėl aš pats esu
Didžiausia paslaptis visatos slėpinių?

(Vytautas Mačernis, 7 rudens sonetas)

**Aš trečią nakties bandau
perprasti: kodėl egzistuoju?**



imgflip.com

Aliuzinis tipas: ekfrazė

„Fioletinis arlekinas
Plaukia vakaro debesy.
Žemėn liejas dangus kaip vynas
Ir daina liūdna ir šviesi.

Nuo garsų jo graudžios gitaros
Lūžta trapūs kūnai žolių,
Ir pasaulis ledinis daros,
Ir aš pats kvėpuot negaliu. [...]“

(Henrikas Radauskas, „Arlekino mirtis“, *Žiemos daina*)



Juan Gris, „Arlekinas su gitara“ (1917), iš: wikiart.org

Netiesioginis tipas: prozos tapybiškumas

„Žiemos dangus niūrus ir tamsus, kaip pragiežto rašalo piešinys su kai kur žymiais paišiuko bruožais – krūmų stabarais ir šarkomis skrendančiomis dangum.

Protarpiais žiemos spalvų nykumas būdavo sušildomas gaivesnės spalvos – oranžo ar žydriai melsvos, – tolimos saulės nusišypsojimas“ (Jurgis Savickis, „Ad astra“, *Šventadienio sonetai*, 1922).



Vicent Van Gogh, „Kviečių laukas su varnomis“ (1890),
„Sėjikas saulėlydžio metu“ (1888), iš: vincent-van-gogh-gallery.org

Teksto perkėlimas iš vienos medijos į kitą: ekranizacijos, adaptacijos

- Filmus rekomenduojama analizuoti panašiai kaip literatūros tekstus. Kine taip pat svarbus **plastinis lygmuo** (spalvos, formos, kontrastai); taip pat aptariama **vaidyba** (gestai, mimikos, intonacijos), **kameros darbas** (planai, judėjimas, žvilgsnio perspektyva), montažas, garso takelis ir kt.
- Ekranizacijos rekomenduojama laikyti **savarankiškais tekstais** – literatūros kūrinio interpretacijomis, padedančiomis praplėsti kūrinio suvokimą, persvarstančiomis kūrinį, įsteigiančiomis naujas reikšmes.

Kadras iš filmo *Riešutų duona*, rež. Arūnas Žebriūnas, 1978



Ačiū, kad išklausėte.

El. p.: aiste.kucinskiene@flf.vu.lt.